

ведущей деятельности зависят наблюдаемые в данный период изменения в развивающемся индивиде”.

Висновки. Для характеристики свідомості вирішальним є те, які по своєму змісту мотиви займають домінуючі позиції. Саме цим визначається спрямованість особистості і її моральна стійкість. Педагогічна свідомість, яка включає поряд з мисленням, пам'яттю і досвідом, педагогічні мотиви, починає формуватися ще в дошкільний період. Однак найбільш бурхливий розвиток педагогічної мотивації проходить в період професійного педагогічного навчання у вищому навчальному закладі. В ході навчання майбутніх вчителів повинна сформуватися педагогічна свідомість, специфічне розуміння сутності, структури і змісту навчального процесу, професії педагога і професійних якостей особистості. Посилена спрямованість на педагогічну діяльність, поступове включення мотивації педагогічної діяльності в загальну структуру мотивів призводить до трансформації мотиваційної сфери педагогічної свідомості. Зростає особистісна значимість мотивів і здібностей, які є необхідними для успішної педагогічної діяльності. Вони перебудовують всю структуру мотивів в педагогічній свідомості.

Використана література:

1. *Акопов Г. В.* Диагностика профессионального сознания : метод. разраб. диагн. анкеты проф. сознания студентов / подгот. Г. В. Акопов. – Куйбышев : Куйбышевский гос. пед. институт им. В. В. Куйбышева, 1989. – 20 с.
2. *Днепров С. А.* Педагогическое сознание: теории и технологии формирования у будущих учителей : монография / С. А. Днепров. – Екатеринбург : Изд-во Ур ОРАН, 1998. – 297 с.
3. *Петровский А. В.* Общая психология / под ред. А. В. Петровского. – М. : Просвещение, 1986. 464 с.
4. *Ситников В. Л.* Образ ребенка в сознании педагога : автореф. дис. ... канд. психол. наук / В. Л. Ситников. – СПб., 1996. 16 с.
5. *Столяренко О. Б.* Психология личности : навч. посіб. / О. Б. Столяренко. – К. : Центр учебной литературы, 2012. – 280 с.
6. *Юдин Е. Г.* Профессиональное сознание педагога: опыт постановки проблемы в современном образовании // Психол. наука и образование. – 2001. – № 1. – С. 89-101.

Аннотация

Статья посвящена проблеме мотивационной сферы в структуре педагогического сознания. Несмотря на то, что мотивация достаточно изучена на сегодняшний день приходится констатировать малое количество работ, освещающих именно роль и место мотивации в структуре педагогического сознания.

Ключевые слова: мотивация, педагогическое сознание, потребности, интерес, ценностные ориентации.

Annotation

The article deals with the motivational sphere in the structure of educational awareness. Despite the fact that motivation enough studied to date, it must be noted the small number of studies that highlight a role and place of motivation in the educational structure of consciousness.

Keywords: motivation, educational awareness, needs, interests, values.

УДК378-057.875:37.011.3-051]: 37(09)

Будняк Т. Г.

ПРОБЛЕМА ЗМІСТУ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Проблеми створення національної школи, пристосування її до потреб українського суспільства, його завдань, життя і обставин сьогодні актуальна, як ніколи. Для збереження і розвитку української держави потрібна цілеспрямована діяльність в освіті і вихованні. Основою виховання інтелігентної людини має стати рідна мова і культура.

У курсі історії педагогіки провідними завжди були і є проблеми навчання і виховання підростаючих поколінь рідною мовою, її фундаментальне: значення для духовного зросту кожної особистості і людського суспільства в цілому. Уже мислителі – гуманісти епохи Відродження розглядали мову серед засад істинного виховання дітей і молоді. Їхня теза про необхідність навчання і виховання рідною мовою стала провідною не лише в гуманістичній педагогіці того часу, але й дала поштовх для подальшого свого розвитку вченими наступних поколінь.

Основоположник педагогічної науки Я. А. Коменський у своїй системі виховання всебічно обґрунтував необхідність створення для дітей школи рідної мови. Ідея розбудови школи рідної мови як фундаменту подальшого духовного розвитку підростаючих поколінь була нагальною на той час не лише для чеського народу, а й інших слов'янських народів, що вели боротьбу за своє національне визволення, зокрема, і для нас, українців. Саме тому стали заповітними також і для нас його думки, викладені в 29 розділі “Великої дидактики”: “... всю молодь спочатку потрібно посилати в школу рідної мови”. І далі вчений робить висновок для світової педагогіки, який сформульований ним таким чином: “... наш узагальнений метод має на меті не одну лише безмежно улюблену німфу – латинську мову, а шукає шляхи розвитку однаково чиним і рідних мов всіх народів...” Я. А. Коменський доводить досить природний шлях навчання й виховання дітей через школу рідної мови як перший і основний ступінь: “...при

нашому методі ми признаємося, що не можемо навчати по-латині того, хто не знає рідної мови, тому що останню мову ми призначили в ролі керівника до першої”. Педагог стверджує, що навчати дитину іноземній мові перш, ніж вона оволодіє рідною мовою – це те саме, якби, за його виразом, надумати навчати її їздити верхи раніше, ніж вона навчиться ходити. Якщо ж належним чином накреслені завдання будуть виконані в школі рідної мови, то, за переконанням Я. А. Коменського, людина одержує тверді основи для подальшого навчання, зокрема, вивчення іноземної мови.

У школі рідної мови, за накресленням Я. А. Коменського, діти в 6-12-13 років повинні навчитися тому, чим користуватимуться все життя:

- 1) легко читати все надруковане і написане рідною мовою;
- 2) писати спочатку красиво, потім швидко і, на кінець, вірно, згідно граматики рідної мови;
- 3) опанувати рідною мовою знання з основ математики, історії, географії, економіки, мистецтва, моралі.

Отже, за висновком педагога, така школа, забезпечуючи повний виклад матеріалу рідною мовою, закладає фундамент подальшого розумового, морального, естетичного, релігійного розвитку виховання людини.

Ці ідеї Я. А. Коменського в історії вітчизняної педагогіки найбільшою мірою були підхоплені і розвинуті К. Д. Ушинським. У статті “Рідне слово” педагог дає глибоке обґрунтування з філософського, педагогічного, психологічного боку проблему впливу рідного слова на все єство людини. Як відомо, ядром педагогічної концепції К. Д. Ушинського є принцип народності виховання. А принцип народності виховання лежав в основі вчення про рідну мову як центральний предмет шкільної освіти. Навчання дітей рідної мови, на його думку, має три мети:

- 1) розвиток тієї “природженої душевної здібності, яку називають даром слова”;
- 2) введення дітей у свідоме володіння скарбами рідної мови;
- 3) пояснення їм логіки цієї мови, тобто граматичних законів у їх логічній системі.

Ці три мети, зауважував К. Д. Ушинський, досягаються не одна після другої, а разом. І що важливо, що він мріяв саме про таку школу, де центральне місце у формуванні людини займатиме рідна мова. У нього об’єктивно поняття рідної мови виступає поряд з поняттям рідного дому, батьківської хати, материнського тепла, вітчизни. Тобто мова сприймається не просто як засіб комунікації і навіть не тільки як знаряддя формування думок, а значно інтимніше – як одне з головних джерел, що оживляють патріотичні почуття, як рецептор духовно-емоційного життя людини. Прилучення дитини до рідної мови педагог розглядає як входження її в суспільство, підключення до колективного розуму. Усвідомлення себе як людини, за переконанням К. Д. Ушинського, здійснюється через мову рідних дитині людей, а тому протягом усього свого життя кожен сприймає цю першу мову в оточенні спогадів про батька й матір, братів і сестер, про рідний дім. Тому, за висновком вченого, не можна позбавити людину рідної мови, бо це те саме, що підрізати коріння її духовності. Найяскравіше своє кредо щодо виховного значення рідної мови К. Д. Ушинський проголосив у згаданій уже статті “Рідне слово”: “Мова є найважливіший, найбагатший і найміцніший зв’язок, що з’єднує віджилі, живущі та майбутні покоління народу в одно велике історично живе ціле. Вона не тільки виявляє собою життєвість народу, а є якраз саме цим життям. Коли зникає народна мова - народу нема більше!”

К. Д. Ушинський дає цінні рекомендації по вивченню іноземних мов:

- 1) вивчення іноземних мов не повинно ніколи починатися надто рано і аж ніяк не раніше того, поки буде помітно, що рідна мова пустила глибоке коріння в духовну природу дитини;
- 2) іноземні мови треба вивчати одну за одною, а ніколи дві одночасно. Вивчення другої іноземної мови слід починати вже тоді, коли в першій дитина набуде достатньої свободи;
- 3) чим раніше вивчають з дітьми іноземну мову, тим ретельніше мають вивчати з ними одночасно рідну (використовуючи переклади).

Ще гірше вийде, вважає педагог, якщо дитина почне разом говорити кількома мовами, так що жодна не займе для неї місця природної мови. Якщо нам, писав він, вдалось пояснити значення рідного слова в розвитку дитини, то нема й потреби пояснювати наслідки, що виникають від такого змішування мов у дитинстві, при якому жодна з них не може бути названа природною. Зрозуміло само собою, що при такому змішуванні великий наставник роду людського – слово – не матиме майже ніякого впливу на розвиток дитини, а без допомоги цього педагога ніякі педагоги нічого не зроблять. Нам, писав К. Д. Ушинський, вдалось бачити взірць дітей, вихованих таким способом.

І. Огієнко своєю творчою спадщиною поклав в основу духовного відродження нації і кожної особистості, зокрема, одне з найважливіших джерел – рідну мову. Цим він продовжив розвиток класичних основ педагогіки Я. А. Коменського, К. Д. Ушинського, зацентрувавши в нову добу нашу увагу знову на споконвічній педагогічній проблемі – єдино вірний шлях у вихованні духовності людей: від рідного, національного – до загальнолюдської культури. Саме виховання і навчання людини раннього віку на скарбах рідної мови, культури, традицій, що генетично закладено в кожного народу, складає духовний фундамент для подальшого повноцінного розвитку кожного, відкриває можливості досягти не лише своє, національне надбання, а й іншу мову, культуру.

Наведемо деякі рідномовні положення, визначені в праці І. Огієнка “Наука про рідномовні обов’язки”, які особливо свідчать про духовний і культурний вплив рідного слова.

Рідна мова – мова наших батьків і мова народу, до якого належимо.

Рідна мова – то найголовніший наріжний камінь існування народу як окремої нації, без окремої мови нема самостійного народу.

Ступінь виробленої рідної мови – то ступінь зрілості народу й ступінь глибини його духовної культури. Сила нації – в силі її культури, тому треба конче дбати про розвиток рідної мови.

Культура рідної мови зростає разом із національною свідомістю народу. Працюймо ж для розвитку цієї свідомості нашого народу.

Держава зобов'язана пильно й безперестанно дбати про мову своїх меншин.

Свої рідномовні обов'язки супроти своєї літературної мови держава виконує через церкву, школу, пресу, письменників, уряд, суд, інтелігенцію, театр, кіно, радіо, що зобов'язані вживати соборну літературну мову.

Вважаємо, що рідномовні обов'язки І. Огієнка повинні широко й глибоко ввійти в наше життя, відкриваючи кожному очі на те, що мова – то серце народу; і що коли гине мова, то гине народ.

Співзвучні думки про виховне значення рідної української мови знаходимо у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. У своїй школі, започаткувавши "уроки мислення на природі", він реалізовував могутній вплив рідного слова на розум і душу дитини. Прослідковується та ж сама логічна послідовність в обґрунтуванні цієї проблеми, що була у попередній йому педагогічній спадщині. В. О. Сухомлинський обстоюючи актуальну на сьогоднішній день тезу-мудрість "скільки я знаю мов, стільки раз я людина", підкреслює у праці "Серце віддаю дітям", що "багатство, втілене в скарбницю мов інших народів лишається для людини неприступним, якщо вона не оволоділа рідною мовою, не відчула її краси". Він переконаний, що чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, тим тонше її сприйнятливість до гри відтінків рідного слова, тим більше підготовлений її розум до оволодіння мовами інших народів. Він прагнув до того, щоб життєдайне джерело – багатство рідної мови – було відкрите для дітей з перших кроків їхнього шкільного життя. "Подорожуючи" до живого джерела думки і слова, його вихованці пізнавали одночасно емоційні, естетичні, смислові відтінки рідної мови. Педагог дбав, щоб учні відчували красу мови, дбайливо ставилися до слова, дбали про її чистоту. В. О. Сухомлинський вважав мовну культуру людини джерелом її духовної культури. І саме через це найважливішим засобом впливу на дитину, облагороджування її почуттів, душі, думок, переживань вважав красу і велич, силу і виразність рідного слова. Роль цього засобу в початковій школі, де кожна зустріч з новим явищем навколишнього світу пробуджує в серцях дітей почуття захоплення, неможливо переоцінити. У тій же праці "Серце віддаю дітям" В. О. Сухомлинський яскраво і переконливо змальовує "подорожі" з дітьми в ліс, в сад, на поле, луг, берег річки, де слово ставало в руках педагога знаряддям, з допомогою якого він відкривав їм очі на багатство навколишнього світу. А діти, відчувачи, переживачи красу побаченого і почутого, сприймали найтонші відтінки слова, і через слово краса входила в їхні душі. "Подорожі" в природу були першим поштовхом до творчості. У дітей з'являлося бажання передати свої почуття і переживання, розповісти про красу. Діти складали маленькі твори про природу. Ці твори стали в Павлівській школі дуже важливою формою роботи з розвитку мови і думки. Так з'явилися у школі альбоми "Наше рідне слово", а згодом – цілі поетичні збірочки.

Думки видатних педагогів про виховне значення рідної мови сьогодні особливо актуальні для створення національної системи школи, для остаточного утвердження рідної української мови як державної мови.

Використана література:

1. *Вовк Л. П.* Проблеми актуалізації курсу історії педагогіки : конспект лекцій / Л. П. Вовк. – К. : КДПУ, 1992.
2. *Вовк Л. П., Коменський Я. А.* Демократизація освіти і суспільства (До 400-річчя від дня народження Я. А. Коменського) / Л. П. Вовк, Я. А. Коменський. – К. : тип. НПУ, 1992.
3. *Вовк Л. П.* Громадсько-педагогічне сподвижництво в Україні (етапи і особливості) / Л. П. Вовк. – К. : Просвіта, 1998.
4. *Коменський Я. А.* Избранные педагогические сочинения. – В 2-х т. / Я. А. Коменский. – М., 1982.
5. *Огієнко І. І.* Українська культура / І. І. Огієнко. – К. : Вид-во книгарні Є. Череповського. 1918 (факсимільне видання).
6. *Сухомлинський В. О.* Вибрані твори : в 5-ти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976–1977.
7. *Ушинський К. Д.* Вибрані педагогічні твори : в 2-х томах / К. Д. Ушинський. – К. : Радянська школа, 1993.

Аннотація

В статті розглядаються класическі ідеї навчання і виховання на основі цінностей рідної мови. Ці аспекти виховання мають фундаментальне значення для духовного розвитку кожної людини і суспільства в цілому.

Annotation

The article discusses the classic ideas of teaching and educating on the basis of the native language treasures. These outstanding teachers' statements constitute the fundamental meaning for spiritual growth of every individual and society as a whole.